

דברי תמרורים ותנחומים

על הלקח מעל תפארת ראשי, אמי מורתי הצדקת הצנועה המהוללה
בזאת שמים ובמעשים טובים ויקרים, נור אבי מורי ורבי, הרב הדרשן
ובן מוזה שלמה פלעסנער נ"ל בעלה, שאר בשרה, ועמרת אחי ואחיותי,
יוצאי הליציה,

מרת **פילא** ע"ה

ביום רביעי י' שבט

שנת **פנה חודי וזוי חור הדררי** לפ"ק
תרל"א.

בתבתום בלב קרוע, נשבר ונרדף, אומלל ונענה, שבר דגה ומלא עצב

אני המקונן, אבל אם

אליהו פלעסנער.

פאזען

גערדוקט ביא הערמאן ענגעל.

עלמות לבן:

במכתב עתי הנעלה „עברי אנכי“ [גליון ד' לשנה זאת] הוצא לאור בעיר בראדי הגדולה ע"י הרכ החכם הגדול נודע לחלה ושם, מו"ה ברוך זוערבער נ"י, עוררתי אבל יחיד ומספר תמריים לאמר:

כנע עצי יער מפני רוח, כן יתנודד העט תחת ידי מפני פלצות אשר תבעתהו. לא כלפנים יעוף עלי רוחב פני גליון הלום ותנה, אך לאטו יתנהל ואנהגהו בכבדות, כי לא אמצא מענה. אם חמול ושלשום האותיות השלמו לי כרגע ולכל אשר חפצתי הטחין, הפעם כמהלך החומט תמשכנה, יען אין דבר בפי ובלשוני מלה מרוב שיחי ויוגני רגזי ועצבני. לו שקול ישקל כעסי ודותי במאונים ישאו יחד, כי עתה מחול ימים יכבר על כן דברי לעו! כוכד השודר ועוצם השבר מעיקים עלי מוצא שפתי כעגלה המלאה לה עמיר, וחולים אגבר להוציא דברים אחרים מפי, כי גדול הכאב מאד, ושי גבר אשר עשתנותיו נבוכים בעלמות ולא סדרים, יוכל לכלכל דבריו במשפט, הלא אין ביכלתו להוציא הנה מפיו, אך להוריד כנהל שטף המעות, לכן צוה בן חלקיהו מדי חלו עינו בדמרות ציון וירושלים: „החכננו וקראו למקוננות ותבואינה, אל תחכמות שלחו ותבאנה, ותמהרנה ותשנה עלינו נדי ותדרגה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים“ מכאוביו גברו ממנו ולא יכול לקונ ולשאת משלו, לכן צוה להביא מקוננים מרחוק אשר אבל חורק ציון ואבדן ירושלים לא נגעו עד לבם כמותו, הם ישאו מדברותיהם, והוא אך בדמעות ירחיב לבו בצר לו. (באור דברי ירמיהו אלה מצאתי בספר „ימין משד“ להרב החכם השלם ר' משה קראניק זצ"ל מגלאניו רבתי).

כן אנכי היום, לבי נהפך בקרבי ומעי המו עלי, רוחי תבלה נפשי אומללה, על כן יהיו דברי מעטים, כי חדרות חלשונה אצבעותי, בתעלותן עלי גליון את אשר קרני: ביום רבתי לסדר בשלח פרצו עלינו ענני אופל, חשכת עלטה כסתנו, קדרו שמינו, ערפל תחולתם, בו נפלה עמרת ראשונו, הורס נורנו, ערה עדינו, פנה הורנו, סר צלנו, ושוד אהלנו, כמות אמי מורתי אשת חיל, ורכת פעלים, המעוטרת בצדקות נפלאה, ומצוינת בתסודות נשגבה, וכל כבודה פנימה, מרת פילא ע"ה, מחמד אדוני אבי מורי נ"י ונות ביתו, בת חכמים ונבונים נכבדים ומזכים יראים ושלמים. והיום הזה

לפי ששקולו ימי אבל ומספר תמרורים, אנהה וככי נדוי וקונה. וגם כי פלגו מים
 ימים יעברו שנים תחלופנה ומחץ מבחנו לא
 פא ומכאובנו לא יחבש, לא תחרבנה עינינו, אך כפרץ מטרות — עזו תולנה בלי
 חשק, כי תפארתה לא תמוש מלבנו וזכרון כשרונה לא יוח מנגד עינינו כל ימי חייו.
 כאשר יפה ונעים באר לנו אאמו"ר נ"י את דברי המקונן, "כי רבות אנהותי ולכי דוי"
 כי כהאנה איש על שברו ירוח לו מעם, והשמיענו חמקונן, גם כי רבות אנהותי, בכל
 זאת לבי דוי כבראשונה, ועצבות רוחי לא תסור ממני לעולמים.

ואם ברוך שרעפי בקרבי המבהלים אמלט דברים אהדים, הן לא ארע מה
 אומר ומה אדבר, כמה אהל ואן אשים קנצי למלך, בבואי לספר הליכותיה בקדוש
 כהה דברי להנידן, כי אין לתאר יראתה הרוממה, אהבתה את תורת ה', וכבה את
 לומדיה, את הצנע לכתה וענות רוחה, חכמתה, תבונתה, ישרה, יאמן נפשה, עליצותה
 בעשות צדקה וחסד כסתר, ונועם חן אמריה עם כל אדם בפנים יפות, וחוט חסד אשר
 נמשך על לשונה, הן כל אלה הורונו כי עלתה על רבות בנות אשר עשו חיל, ואין
 ערוך אליה, והלא כפה מלא הנדו בנות עיר, וכל מכירה ואזהבה מרחוק ומקרב ענו
 ולא כחדו תחת שפתם, כי דמות אמי מורתי, כצדקתה ברוח מכינתה, לא חקם ולא
 תדהה. לכן אנה אני בא להשמיע בשערים תהלתה אם יהללה זר ויענדה פאר וכבוד?
 זאת לא היתה מנמת, כי ידעת, אם מלך אהבירה לאין קץ לא אבוא עד תכליתה,
 אך מצות כבוד אם, ורגשת נפשי האומללת החומיה וסוערת, צוו עלי שלוח אצבע ודבר
 דבר. ויען כי אנכי אבל אם, קודר שחתי, ומחשבותי טפוזרות ומטורפות, וגם לא יכיל
 גליון אחד דרכי אמי ע"ה, אציר לפניך קורא נעים יציאת נשמתה המהורה, וזיא תעיד
 על כל שנות חייה, ששים וחשע במספר, כי חלפו להן כיראה ושדחה. שמעני קורא,
 ותשתומם להפלא ופלא:

בליל יום שני, אור ליום שלישי, ט' שבט, קראה אמי מורתי ע"ה לאאמור נ"י
 בהקיצה משנתה שוככת על ערש דוי, ותספר לו דברים האלה:

ברנע הלזה ראיתי בחזיון חלומי, ורגה הבית הכנסת מלא מפה אל פה, כי
 יום כפורים היה כמראה דמיוני, וחש"ן קרא בקול גדול באימת ויראה וכדמעות שלישי,
 עם העדה הקדושה יחד, את וידוי כהן גדול, לאמר: אנה בשם כפר נא לחטאים
 ולעונות ולפשעים וכו' מראה איום ונורא ראו עיני חסמר שערת בשרי."

בהחמייה דברים אלה, התחרתה גם היא בקדושה וטהרה בשפת ברוחה מלה
 וזאת באות, אחרי כן ועקב מר לפני אאמו"ר נ"י על הפרדת ממנו וממסכת נין
 ושכיבת אאמו"ר נ"י גלי לבת, בשותו מול עיניה איך בניה וחתניה עוסקים בתורה

ומצוות, ובנחתיה וראות את ה'. ותען ותאמר, עורחני נחמתי בהציגך. ויהי עתה צאצאינו ויראם, עתה, עתה, גם כי אלך בניא צלמות לא אראג מאוב. ויהי עתה מנוחתי. וחישן ככלותה לדבר דברים אלה, שנה ערבה ונעימה.

ויהי כיום הרביעי^ב בשעה האחרונה לחייה, ותצו להביא מים לרחוץ ידיה; ותאמר סדר „אשמנו בנדנו“ בלב נשבר ונרכה, ובקול רם כפי כחה או קראה: „צדיק אתה ה' וישך משפטך“ אלה הם דברי אמי האחרונים, כי לא יספה עוד לדבר, אך שפתותיה נעו ונדרו, ובלשוניה רחשה וצפצפה אמרים בלי נשמע קולם, עד כי נכרה קרבת רגעים האחרונים^ב כנשף נשמתה, ובמפח רוחה, ויזדירו פניה כלבנת הספיר בעוד צעקת „שמע ישראל“ ה' הוא אלוקים, ובשכמליו^ב עלתה בקול שמימה כהמית מים כבירים מרעישו חבל, ותנוע ותמת בנשיקה.

אמי! אמי! אם לפעולתך יש שכר טוב בנגי מרומים, אנהנו מלאים אבל ויגון, נפשך בערן תתענג ואנו כעמך עכור כואבים ונאנחים ונרכאים, אבל נתחזקת אני וביתי באלקים, חלא ממנו וצא הדבר; הוא גור אומר ומאתו לא תצא הרעה, אך עיני כשר טחו מראות אך צדיק ה' ככל הרביו וחסיד ככל מעשיו. על כן אחי ואחיותי זעף ה' נשא „כלי תלונה“, ואם נוחם נסחר מעינינו, חורחו תשעשענו, כמצותיו נמצא מנוחה ומרגוע לנפשנו! ואת אמי מורתי התפללי בעבורי אבינו הויקה, שאר בשרך, אשר נשכרה משענתו במותך; שפכי שיח בעדו לפני כסא כבודו ויח כי יט אליו אוכיל, לסכול את האסון הרע וחמר אשר מצארו, יאריך ימיו בטוב ובנעימים בעו ותעצומות למען יוכל עד שנים מאה בשיבה טובה דשנה ורעננה להגות בחורחתי הטורה ולגלות עמוקות מצפונה לעטרת תפארת ישראל, ננע לא יקרב באדלו, שלאנן ושלו, שלם ובריא יצא ויבא לפנינו, יראה בשמחות נניו ונכדיו, ה' עליהם, יהיו. התחנני אמי על זאת בבקשה. וגם עלינו חסוכי באברתך עד תעמדי לגורלך לקץ הימין, יום בו שוכני עפר יקימו ויעזו מתדרמם, ישנים יקצו ויפצחו ורגנו בהשוב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות. ובטרם יבקע שחר יום הגדול, אך רוחך מרחפת למולנו, ותמנתך אין אנו רואים, אבל או תראי ונתרת, תפקהנה עיניך, הנה בנד נקבצו, כאו לך, ועתה תעלוי בכבוד, תרגני על מקום מנוחתך בין נשים מצויות ותהיי מליצת יושר בערנו.

ובגליון כ"א הרימותי קול נהי באורת שיר, ואען, ואומר:

הוֹמִיָּה וּמִצֵּי
 בֹּן נִפְלָה עֲמֶרֶת
 בְּנִי וְעֲמֶרֶת
 לְעַד לְמִשְׁמֶרֶת
 וְנִתְּנָה בְּעֶרְתָּ
 דְּמַעְתִּי נִגְרָת
 מַעְלִי תִפְאֶרֶת
 וְתִהְיֶה תִקְוָתִי נִעְדֶרֶת
 מִצְוֹת שׁוֹמֶרֶת
 מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת
 עֲמֻדָּה בְּתֶחֱ סוֹרֶרֶת
 לְרֹאשׁ אָבִי בִּיתֶרֶת
 בְּאִישׁוֹן עֵין נִצֶּרֶת
 וְעֵנֹת רִיחָה נִכְרֶת
 וּבְנִחַת דּוֹכֶרֶת
 בְּרוּחַ נִשְׁבֶּרֶת
 וְאַנְחָה נִשְׁאַרֶת
 בְּלִבֶּנֶת סִפּוּר מוֹהֶרֶת
 בְּחֶרֶת קִדְשׁ נִחְדָּרֶת
 וְנִגַּע גּוֹעִה יְדִי לְמוֹהֶרֶת
 בְּאֶרֶץ אֲחֶרֶת
 וְאַשֶּׁר וְרַעַה מוֹעֶרֶת
 בְּרַעַשׁ מְתַנַּבֶּרֶת
 וְיִשְׁלִיכֵי אֲדָרֶת
 כִּי נִפְשָׁם בְּנִפְשָׁךְ נִקְשָׁרֶת

וְנִפְשֵׁי הָאֵימָלָלָה
 בְּשׁוֹתֵי יוֹם קוֹדֶר שְׁחוֹתֵי
 מִסְפָּר בְּרֹאשִׁי וְתִרְבַּע צַעֲקוֹתֵי
 יוֹם אֵיּוֹם וְנִקְרָא שְׂאֵתוֹ אֲזוֹכֶרֶה
 בְּעֵלוֹתוֹ לִפְנֵי הַמֶּרְמָרִי פְנֵי
 הַתְּחוֹ מַעֵי סִתְנָה וּמַעֵי בְּלִי פוֹקֶה
 אוֹי לְעוֹצֵם הַפֶּדֶן כִּי הִשְׁלָכָה אֶרֶץ
 עֲזֻבְתִּי הוֹרֶתִי וְאַסְפָּה שְׂמִחָתִי
 אִיהָ רַבַּת פְּעָלִים טוֹבַת מַעֲלָלִים
 מִיִּשְׁרָת פְּעוּלָה בְּתוֹכָהּ מְנוּלָה
 וְלִמְתָּק שְׂפִתוֹתֶיהָ לְנוֹעַם אֲמִרָה
 דְּגוּלָּה מְאֻלָּה בְּתוֹמָתָהּ בְּלִי סֶלָה
 מִכְּבֻדָּת שִׁבְתָּ וְחֶדֶשׁ וּמוֹעֵדִי קִדְשׁ
 רוֹמְמוֹת צִדְקוֹתֶיהָ בְּפִי רִיעוּתֶיהָ
 תוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ חֵן הוֹצֵק בְּגִדוֹנָה
 אֵךְ מֵה אֶתְאֻנֵּן וְמֵר אֶקְוֶן
 עַל כִּי פָגַהּ הַיָּדִי וְנִלְכָּה בְּבוּדִי
 הֲלֹא אֲמִי בְּשָׁמַיִם תּוֹסִיעַ בְּאוֹר חַיִּים
 הֵן נִשְׁעָרָה מִסְבֵּתָהּ בְּהַגְבִּיהָ עֵינָה נִשְׁמָתָהּ
 הַעוֹמְדִים רְאוּ בֶן תִּמְחוּ
 הִיא שְׂבֵת לְאַבְרָהָם אֶכּוֹל פְּרִי יְדִידָהּ
 לְהַתְעַנֵּג מִבְּרֻכּוֹת לְשׁוֹבַע שְׂמִחוֹת
 עַד נִשָּׂא נִם הָרִים וְהַמּוֹלֵת רֶגֶשׁ מִקְבָּרִים
 בְּיוֹם יַעֲזוּרֵי נִרְדָּמִים וּמַעֲפָר יִתְנַעֲרוּ קָמִים
 אוֹ יַחֲפֹסִיד בְּנִיד וְנִמִּי שְׂרִיד

מבליגיתי עלי יגון:

בעבור שבר על שבר, הזה על הזה, עלי ראש איוב, איש חם וישר, ירא אלקים
וסר מרע, פתח פיו ויאמר: "ה' נתן, ה' לקח, יהי שם ה' מבורך" והכותב ספר איוב
יענונו בקול: "בכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה לאלקים".

האחרון הכבד להבינו טוב טעם ודעת מחשבתו, הלא דבריו אך למותר, כי
למה זה חשמוענו שלא חטא איוב בשפתיו להתלונן על קשי יומו, ולא נתן תפלה ליוצרו
אם כפה מלא ברכו והללו, באמרו ה' נתן וכו' יהי שם ה' מבורך? כבר הטיף אמרי
נועם על חתפוכות אלה, הוואן הררשן המרומם רבינו עזריה פייגו נ"ע בספרו הנחמד
"בינה לעתים" בדריש ס"ח לעונג קורא מבין דבר לאשורו, ובעזרת השי"ת, אשר
חנני להפיץ אור על דברי הכותב ספר איוב, העטופים במחשק, ולחברם יחד בשרשרת
זהב עם אמרות איוב הקודמים להם, אענה חלקי אף אני:

מודעת זאת לכל בעלי בינה והשכל, לכל יראי ה' וחושבי שמו, כי מאת
עליון לא תצא הרעה אם לא תביא מרפא ככנפיה וברכה בחוקה, אך עינינו טחו
מראות את הטובה הנשקפת מהרכי משפט איום ועורא, ואין תקוה משחקת לפנינו,
ביום מר, אפלה עין תכונתנו להביט ביום צרה וחשכה את הברכה המסתתרת בשוליהו,
אבל חו"ל, אשר הביטו צח ובוזר ברוח קדשם, הם גזרו אומר, לברך על הרעה כעל
הטובה, כי הם ראו גם ביום אופל ועלטה, אשר בו יגון ואנחה התאככו כגואן עשן
איך תחבא הנחמה בעקבות מעליהם, ובקום אל בועמו כבר הכין צרי לצרה וחקדים
רפואה למכה רבה.

ולי מה יקרו דברי נעים ומירות ישראל: "העבר חרפתי אשר יגרת, כי
משפטך טובים" ר"ל לענ"ה, עתה אבוש ופני יחורו בזכרי כי חלתי ויגרתו מפני
אימת משפטך, הלא צדיק אחת ה' וישר משפטך, פצעיך נאמנים טובים ומועילים
ואנכי לא ירעתי ביום נחתו כי חיצוץ כי משפטך אמת, צדקו יחורו, עד נפקחו עיני
וחכסני כלימה, חרפה שברה לבן על אשר ידאתי קדם, העבר חרפתי אשר יגרת
משפטך, כעת ציה ויגון, כי משפטך טובים ולא רעים כהגיע האדם עד תכליתם
המר מעלי חרפה זאת אשר יגרתו כאיש נבער מודעת אשר לא ידע כי רחום וחנון
ה' ובגופו אותנו, לטוב לנו מנבות.*

* "משפטך" המכר במספא דקרא מוסב ג"כ על יגרתו ברוש דקרא, והוגמנו מליין
דזכותי טובה, כגון ופניה כ"ה, ה, כאשר שמע למצרים ודילו כשמע צר, כלומר, כאשר

מה יפה אף נעים באר לנו אאמור יצ"ו בבית הכנסת את דבריו ושעידו הנביא: "חסרי ה' אוכזר, תהלות ה', כעל כל אשר נמלגו" וכו'. "כעל כל" גם על הטוב גם על הרע, על כולם אודה יהי", אמרתי בחפזי כאשר אפפני עמל ודוג, עובני אלוקי, לנצח יחדש עולם בעדי, אבל לא כן הדבר: ככל צרתם לו צר בעת צר לישראל גם לו יצר, לכן לא יזכרם ויסרם במכאובים למען עונותם, כי כאבם כאבם, ורעתם רעתו, ועל זה מוסף הנביא: "ומלאך פניו הושיעם" הפליא אאמור נ"י לתרגמו: „Schon der Engel seines Zornes hat ihnen geholfen.“

פנים" לשון זעם וחרי אף, כמו "פני ה' חלקם" איכה ד', פירש רש"י, פנים של זעם, ומעמדו פה בחקשדות סמיכות ומלאך פניו der Engel seines Zornes כבר הושיעם הוא" ביום שלחו עליון להיות רודה בשבטו בכעס וחמה, ששון ואסון נפגשו, נקמה ונחמה נשקו, אך מעין בשר נסתר נותם ביום עברה, [עין סוטה דף ל"א ע"א].

ואני הצעיר, בנו, עבדו, ותלמידו, החוקתי בס"ד דברי אאמור יצ"ו אלה במאמר זוהר סוף וירא:

"ומלאך פניו הושיעם, והא איהו עמהון כהאי עקא, ואת אמרת הושיעם, אלא מושיעם לא כתיב, אלא הושיעם, מקדמת דנא, דאיהו זמין כהאי עקו למסבל עמהון, תא חזי בבל זמנא דישראל אינון בגלותא, שכינתא עמהון בגלותא וכו' ד"א, ומלאך פניו הושיעם וכו' ובנין דשכינתא עמהון, קב"ה אדבר לון לאושבא לון, ולאפקא לון מן גלותא" וכו'.

על כן לא יאמר אדם נואש לתקותו, תושיה נדרה ממנו, ואין עזרתה בו, ה' הפץ דכאו עד בלעו רקו, אך יהיה זכון בטוח ברחמי וברוב חסדיו אשר זכור ברגו, וכעבור הזעם ישוב ירחמנו ויחמול עליו.

וערכו לי אמרות ר' שמעון בן לקיש בשלח מדרש איכה רבתי:

"כי אם מאם מאסתנן, קצפת עלינו עד מאד," א"ר שמעון בן לקיש אם מאיסה היא לית סבר, ואם קציפה היא אית סבר, דכל מאן דבעים, סופיה לאיתרציא."

ופירשו המתנות כהנה בוד"ל: "אם רחקת אותנו בטענת מיאוס אין תקוה ח"ו" ולכן אמר, כי אם מאוס, הרי מאסתנן, ואין תקוה, ואם היא מחמת קצף, יש

חל לשמע למתירם קן יחילו וכו', יכן ציטטו ס"ב י"ח, למצער ירשו עם קרשך צרינו ביססו מקדשך, ירשו למצער מקדשך אשר צוטטו לרינו, וכן מתרגמין במשלי, ריש סימן י"ג על הפסוק: "בן חכם מוסר אב ולץ לא שמע גערה" בר חבימא מקבל מרדוחא דאבא וברא ממוקנא לא מקבל בעתא כאלו כחיי: בן חכם שומע מוסר אב ולץ וכו', ועוד רבים בתלך חומס.

חקוקה, שכל מי שביעם סוף שיתרצה כשיעברו פני הכעס, ולכן לא כפל הקצף שסופו להתרצות לה, כמו שנאמר ורציתי אחכם נאום ה'.

אחר הדברים האלה חורנו ר' אליעזר בפסחים דף פ"ז ע"ב כצדק וכיושר: „אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הרחמים, שנאמר, כי לא אוסיף עוד ארדם את בית ישראל.”

אבל המאמר הזה קורא בקול דרשוני ודיו, כי רש"י ז"ל נלחץ בכתבו: „אע"ג דפרענותא הוא אדוכרי הוא מודכר שם רחמים" וברבריו עוד לא פרה תלונת השואל, הלא כתיב, שלא ירחם אלוה?

ושמעתי מפי אמו"ר נ"י נאה דורש בבית הכנסת, פתח פתח בחכמה ואמר:

כל קורא כצדק יקו למצוא אחר: „כי לא אוסיף עוד" מלת לרחם" ומדוע אמר הנביא „ארחם"? אמת, בשמואל א' ב' ג' יגיד עליו רעו הדומה לו: „אל תרבו תדבריו" במקום „לדבר" ובאיוב ו' כ"ה, „הואילו פנו כי" תחת „פנות" כי, אולם ר' אליעזר דריש טעמו דקרא ומצא כו' כוונה עמוקה ומחשבה טובה לישראל, שהקב"ה זוכר רחמים ברגו ומתקן דין גזרה קשה, כמעט הוציאו מפיו, לחסד והנחנה, את כוס חמתו ימסוך חן, חן, וממנו לשפוך חמה על ישראל, ואומר: אך עמי המה, בנים לא ישקרו, הנביא צוה בשמו י"ת „כי לא אוסיף עוד, ורצה לאמר „לרחם" שלא יוסף עוד לרחם, (כמאמרו סימן ט', „לא אוסיף ארחם") אך בטרם כלה לדבר שנהו חיש מורד לטובת ישראל, כמתנחם על מחשבתו הראשונה, ואמר „ארחם" ולא „לרחם" כמו נפלה ולא תוסף קים בתולת ישראל בכרכות דף ר' ע"ב, ושפיר דריש ר' אליעזר מקרא זה דאפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הרחמים.

עתה יורה לי אור בהיר על דברי אליהוא, איוב ל"ז, י"ג.

„אם לשבט, אם לארצו, אם לחסד ימציאהו, ר"ל עולם חסד יבנה," אם

* ובדרך אחר אמרתי ע"פ ר' יוחנן במסכת תענית דף ט, ע"א, „מנר בשביל יחיד, פ"י רס"י, שאם ח"ל מנר הלא לאדם אחד כגון שורע אחר זריעת בני אדם או שדר וכו' יצריך למנר, בא בזכותו ע"ל, וזרע לים מופתה לך וכו' לחס מנר ארץ, מנר דהס"ת מנמנר לארץ ושולח מים על פני ראות בשביל חלקה אמת אשר חוץ להגמור, ויסיח כאן פירוש מלת „שבט" יתו משפחה או שבט, וז"ל. אם לשבט, כלומר, אם ליחידים, להנאדם ולטובתם, אם לארצו אם כל" עולם מנרך לבשמים, אם לחסד, אם ילא חסד ליחיד אשר בשבילו הגשם יורד או בדרתו לטובת הכלל, ואלו חסד וטובה לך, ימציאוך כע"ל וירק בשמי מנצות עד בלי די, ואף ריש נקיס סבר מנר בשביל יחיד, איריקי הסס ע"ב, ויליף ליה מלואם עשב בשדה, ע"ש.

שבט אל קנא ונוקם יעבור בארץ, לחסדה ולטובה ישוט ויחלץ בה, כמאמר דוד ע"ה שבטך ומשענתך המה ינחמוני, אם בשבט רדדתי במשענת קרבתני, ויתורגם:

Ob zur Geissel, ob zu Gunsten seines Landes,

אם לחסד, ר"ל, אם משבט נגעיו יצא חסד, ואם מטובתו לארצו תבוא ברכת עולם, [כי לא כל דבר הטוב ומיטיב מראשיתו, ינעם באחריתו, יען פעמים רבות מתהפכות הטובות לרעות] חסד לעד, או ימצאנהו הש"ת, עינינו רואות ברור, כי בשלוח עליון גשם, לשבט מוסר, או לרוות תלמי שרי מאוצרו הטוב, מטרת שניהם אך לחסד. הוא בשמי מרומים המביט לסוף דבר בקדמותו, יודע מראש כי הכל לטובה. או בעלות חמה כאפי, ואנו נבהלנו, פלצות אחתנו, כיום, באתנו חיכתו, על כי סגרו עפעפינו לראות כמחזה מלטש את פתח תקוה בין מעבה אופל עמק עכור כיום חשבת עלטה.

לכן אמר דוד המלך ע"ה: "חנן ה' וצדיק ואלקינו מרחם" נראה לענ"ד כי תואר "ה'" חוכו מדת רחמנותו י"ת, כידוע, וכנוי "אלקים" נאפר נקמה, כרמזו על מדת הדין, והנה לרחמי הש"ת, לחסדיו ולטובותיו, אין קץ ותכלית, לרחב תגמוליו לא נתן גבול, לצדקותיו אין סוף וקצבה, ובפזרו מדותיו אלה נקרא "ה'" אבל גם אם יקום ויתנשא במעטה "אלקים" לא יעיר כל חמתו להשחית ולכלות ח"ו, כי מרחם הוא על הבריות, נקיט כללא בידך: "ה'" הוא האלקים שתי מדותיו אלה תתהלכנה על פני חבל אחותו ידים, ומי יכיל זעם אפו אם לא הוא בעצמו ובכבודו יעצרוהו מלפרוץ פרץ "ה' ואלקים" אחד הם ווש"ה: חנון ה' וצדיק, ר"ל, בהגלות עליון י"ת במדת רחמנותו, יחון, יחמול, ירחם ויטיב לאון ספורות, בעשותו מעשי מדת "ה'" או הוא חנון וצדיק כי צדיק חנון ונותן, ואל תחשב, מדת דינו מאבירה בלי המלה, לא תחוס ולא תדע רחם, ואלקינו מרחם" אפילו בשעת, כעסו של הקב"ה זוכר הרחמים בעמדו במדת אלקים.

עתה כי באנו עד חלים בעוה"י, נשובה לתחלת דברינו להצדיק את הכותב ספר איוב, ולהראות אך יתאימו אמריו לאמרות איוב הקודמים להם: איוב בכל צרותיו עמד ככרזל, חזק כראי מוצק, ואמר, יעבור עלי חרון אף, ישפוך אל קצפו עלי ויקטלני, ככל זאת לא אסיר חומתי עד אגיע, איהל לו, לא לנצח חמתו תבער לעשות כלה ונתרצה, עוד אחייתי תבורך, טוב לגבר אם ינגף במכאובים ויוכה בנגעים, רק טוב וחסד ירדפוהו כעבור הועם, לכן הרצתי למשפט, אך לנסות אותי בא "אלקים" המושל על כל במדת "ה'" שהיא בעצמותה מדת רחמים ומדת דין, "ה'" הוא האלקים כל מה דעביר רחמנא לטב עביר, לכן כל פגעי תלאות ומצוקות יגוני לא יהרכוני

ממצב האמונה וממעמד הבטחון,* ויאמר: ה' נתן ה' לקח, יהי שם ה' מבורך, שלש כנוי, "ה" לאמר, גם הטוב אשר רוני ברוחיו שלו ושלם, גם הרע אשר קרני לפרפרני שניהם מאת "ה" הטוב ומיטיב, גם בחוכהו, פצעי נאמנים ולא זכר שם "אלקים" ועתה בא כותב ספר איוב לבאר דברי איוב: "בכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה לאלקים" כלומר, בכל זאת התלאה אשר מצאתהו אך מדת רחמי "ה" בפיו, מכלי תת לאלקים תפלה, לא על "אלקים" זעף לבו, ידע מאד, כי "ה" ברוח רחמי וחסדי ברמות "אלקים" שלח אש בעצמותיו, אבל לבו נכון בטוח, כי ירחמו השמים, ולא ינתק לעד קשר "ה" עם "אלקים" זה חוט לעולם זה חבר ודבק טוב לדור דור.

אבל אשתו ענתהו בעזות מצה: **"ברך אלקים ומת"** דין קשה אכזרי מושל עליך ויפילך עד עפר, ואל תחזיק בחומתך כי רחמי אל יכבשו את לבבך מעליך, "אלקים" ולא "ה" הרע לך, ואל תאמין בהתחברות דין ורחמים — וגם כי הוכיחה על פניה, בכל זאת הניעה עמודי בטחונה, באמור הכתוב שנית: **"בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו"** ודריש רבא עליה כבבא בתרא דף ט"ז ע"א, **"בשפתיו לא חטא אבל כלבו חטא"** וכן מתרגמינן: **בכל דא לא חב איוב בספותיהו, ברם ברעיניה הרהר במלין** אבל אין בזה רוע לבב,

* וזה יבואר לי לעמוד מאמר ביוחסליו פרק כסם שהמים וצבא בתרא דף ט"ז ע"א: "משם כתב ספרו ופרשם בלעם, ואיוב" יען כי היה משה עניו מאד מל האדם אשר על פני האדמה, מוכרח בכתב שפלות רוח ובגמילות לב, וגם איוב נשא זעף ה' ולא נתן תפלה ואמריקן שפיר דמשה כתב ספרו מלא עטרה על כל גדוהיו, כגון ורס לבדן וכו', וספר איוב, אך יד משה הסביל כחצונו, כי איוב קבל צלצלה רבה כל חלוליו ומסויו ובסבלות מזוינות, ומה זה ופרשם בלעם? כלע"ד ע"פ דברי חז"ל, שרוח גבורה נוססה בקרבנו, ובגאון וגאווה הרהיב בנפשו עון לאמר, נאם הגבר שומע אמרי אל וכו' מהם שדי יהוה וכו' לכן, השמיעונו חז"ל שאנפ"כ כתב משה העט, פרשם בלעם, המלאה הסרומנות רוח, ולא לעלים, מדי דברי בגאווה בלעם, דבר נשגב, מעין קורא, בסגדריו, ק"ה, ע"ב: שאלו בלעם, מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר לבו שדא לבו ברטיבא עכ"ל, עלטה חססה פני מאמר זה, ואחאמר כי יד האיר עליו אור זרח בלמנו: טוע, כי בלעם גם רוח היה, והסוס, ב"כ רוחו גסה, גדא-דין בפסחים ק"ג ע"ב, שמו שם ששה דברים האמרים בסוס, ואחד מהם רוחו גסה, וכן מתרגמינן גבי "סוס ורכבו רמה ציס" שקודם לכן כתיב "אסורה לה" כי גאה גאה, ארי אחגאי על גויתניא, וניאוחא דיליה הוא סוסיא ורכביה שרי בימא", לעומתו מזיר החמור ומחאור בשפלות רוח, כמו "עני ורכב על חיר" לכן שאל בלעם, מדוע לא רכבת אסוסיא, איך איש כניח המתנשא ברוח גאווה, רוכב על חמור הנמוך ודכא בשפלותו? הלא כך נאה הסוס לרכב עני? והניחו חז"ל תשובה בפיו: "שדא לבו ברטיבא" כלומר, ואם היא גאוה ברכבו על חמור, כל אדם יתו צו דמות משה, בעל עטרה נפלאה, ויאמינו צו ובנפולתו, בגלותו להם חזיונו, כי מראש מוריס ארלמו וכו', על רטיבא דשן ושמן תרעה גאוה ותבצע, הכל יאמר, רוח הסם ללחם עני עמ כמימי הרכב על רמור ולא על סוס. כן הפילא האמור"ר כי לפרש.

כי כבר הגן עליו רבא גופו בכבא בתרא ט"ז ע"ב, „שאינ אדם נתפס בשעת צער“
 פי' רש"י. „שאינ אדם נתפס להתחייב על שהוא מדבר קשות מחמת צער ויסורין“
 ע"ש, איוב ירא ויצרו וקונו וארב מראו ועברו באהבה כדדרש ר' יהושע בן חורקנוס
 במתניתן סוף פ"ה דסוטה. אך כרוב יגנו וכאבו העצום הטיה דברים כלפי מעלה מבלי
 משים לב, כמאמרו „על כן חברי לעז“, „אם אצדק, פי' ירשיעני, חם אני ויעקשני“
 ובוה ימאר לי מה שאמר איוב ככלותו לדבר „בלה ענן וילך בו יורד שאול לא יעלה“:
 „גם אני לא אחשך פי. אדברה בצר יהיו אשיחה כמר נפשי“ דדרש רבה בכבא
 בתרא ט"ז ע"א, על מה שאמר יורד שאול לא יעלה, „מכאן שכפר איוב בתחית
 המתים, לכן נראה לענ"ד אחרי כלותו תמורתי קינתו על הבלי חיי אנוש, ושלא יעורו
 ויקומו אחר מיתתם, גם אני לא אחשך פי וכו' ר"ל נחמתי על כי הטאתי ברגע זה
 בשפתים לכפור בתח"ה, כי לא יכלתי לבלום דהרות דהרות מחשבות יגוני, ויפרצו
 גדרי אמונה, לכן אל תשעו למלין הנדברים כמר נפשי וכצר רוחי, לא כן אנכי עמדי
 עתה כאשר נחה שקטה המית רגשותי, אני מאמין באמונה שלמה שיקצו שוכני עפר
 ויעורו מתרדמתם. ואולי נתכוין רש"י לזה בשנותו לשון רבה דקאמר: „מכאן שכפר
 איוב בתח"ה“ וכתב בפירושו לאיוב: „וכאן כפר בתח"ה“ כלומר, פה הבריות רעיונו
 כרוב שרעפיו בקרבו לכפור בלי דעת בתח"ה, אבל כשגן המחו על רוע מעמדו שבה
 אמונתו בתח"ה, לאיתנה, וכן אמרינן התם גבי אין אדם נתפס בשעת צער, מושם
 דנאמר „כי לא בדעת ידבר איוב, ודבריו לא בחשכל“ פי' רש"י, „לא אמר לא ברשע
 דבר אלא לא בדעת“ כי רשע ועוות רחוק מאיוב, חם וישר היה וסר מרע, אך לפעמים
 מרוב יסורים כמעט כרוח שגוען הוציא דברים מפיו המרעישים ויסודות אמונה, ואחרי
 שוב, נדם עליהם כאשר יאות לאיש ירא וחרד לדבר ה' כמותו, על כן שלש בנוי
 „ה“ להורות, כי ביטח הוא בה' הרחום, אשר כרוב רחמי והסדיו יתפך רעותיו לטובות
 ישועות ונחמות, לא כן אשתו המדברת באחת הנבלות, היא העיזה מצה ואמרה לו:
 „היך“ אלקים „ומת“.

„Lästre den strengen, strafenden Gott, und stirb“

הוא באחר ומי ישיבנו, כי „ה“ הוא „אלקים“.

עד הנה בחזון דברתי עמך, קורא יקר, במשל ומליצה, בדברתי הכמים
 והדורות, ועתם אגלה לך המסכה הנסוכה על פני הדרוש אשר השלמתי בו, אסירה
 נא הצעיף מעליו, ואדברה עמך כאיש לרעתו כהראותו לי כאב לבו ופצעיו:
 גם עלי עבר כוס יגונים, שחיתי מציתי את קבעת תרעלה עד שמדיון, וכאוב

במצוקותיו, כן אנכי אשפוך מרי שוחי, ואעורר אבל יחוד במספר תמורות, בנהו ויללח קינה, עלי אמי מורתי ע"ה, אשר עזבתני לאנחה, אותי, ואת אחי ואחותי יצ"ו, אשר כבדה אחי מאד מאד, הרחוקה נדוד על כנפי רוח הלאה לעדן גג, ואנחנו נשארו בארץ תלאובות, פה עלי שפל אדמה, לכליון עינים, כמה בשרנו נכספה נפשנו לאמנו אשר הרתנו וילדתנו, וגדלחנו, ואיננה, כי לקחה אלקים לגנוי מרומי מעל, ואנו בתחתיות ביכים ונאנחים על הפרדה ממנו, ואם מים רבים כבירים, נחלים שיטפים, ילדו עפעפינו כל חשך, לא תשוב אלינו, ולמי איך, למי אבוי יותר מאבינו מורנו נ"י כי אברה אשת נעוריו אשר אהבתהו, והחזיקתהו בהגיון תורה ובמחקר חכמה בכלכלה נותן, אם ראנה כאחתה, ויאמר אין דעתי צלולה היום עשות דבר יום ביומו כתמול שלשום מפני מרדיו זו שדוני היא כענות חן שפתותיה ובמקם נעימות לשונה חיש מדר העבירה תונתו מקרבו, נהפכה העצבות לששון, ומחשבתו הטכוכה ברעיונים שונים היתה כרורה ורחבה, ויפה אמרו חז"ל בברכות דף נ"ה ע"ב: „שלשה מרחיבין דעתו של אדם, ואשה נאה בתוכם" ואין התהדרה והתפארה היות אשת אדם גדול בישראל, אשר נודע שם תהלתו עד קצו ארץ וים רחוקים כדעתה להוקיר ערכו דרם, על כן יפה אמרו בשבעות דף ל, ע"א, „אשת חבר דרי היא חבר" כי כל מגמת נפשה היתה להגדיל תורה ולהאדירה ע"י בעלה, ויגעה ועמלה בזעת אפיה בכל מאמצי כחה לקנות לה חלק ונחלה בתורתה, כמאמרם ז"ל בברכות דף י"ז ע"א „נשים במאי זכיין, וכו' ובאתנווי גבריהו כי רבנן ונמרן לגבריהו עד דאתו מבי רבנן" וכן בכתובות ס"ב ע"א נשותיהן של ח"ה שמנדרות שינה מעיניהן בעולם הזה וכו' על כן יפה אמרו ז"ל בקצור אמרים במנהגיהן דף כ"ב ע"ב, שאין אשה מחה אלא לבעלה, שנאמר ואני בכאי מפדן מחה עלי רחל. ואבינו מורנו עם המקונן יקונן: „הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי" וכל דבר שפתום אך למותר.

אבל לא נגרע אנחנו, בניה ובנותיה, באבל כבד ובמספר מר, על אברן מחמד עינינו, אבנו מורתנו ע"ה, יחמו יחמרו קרבינו כסיר נפוח, נדום לבנו מפני גורל הכאב ועוצם העצב אשר לא יתנונו השב רוחנו, כרוב שרעפינו געלה נפשנו כתבל יושבי בה, שאונם והמונם בקוץ מכאוב לנו, והמולת בני אדם כשוקים ורחובות על אפנו והמתנו, כי כן דרך מתאונן ומקונן לאמר כלבי, אני נפגתי ונדכיתי עד מאד ואז איש מתערב כצערי כי אם כל אחד יפן למעשהו ולעסקיו, אבל מי יוכל לעצור בעד מרוצת גלגל עולם ומלואו אשר סובב הולך ולא יעמיד ונונה למען יחוד גלמוד, כאשר קצף בלדר השודו על איוב, לעג"ה, ויאמר: „מורף נפשו באפי, הלמענך תעוב ארץ, ויעתק צור ממקומו" כי איוב אמר: „ריחו חבלה ובו קסרים לי" נראה לעג"ה

לפרשני, מוז בערי כל הטבע קברים לי, כמחים נחשבים בעיני עליו ארץ והתרנשות
 בני אדם עלי אדמה, „לילה ליום ישימו, אור קרוב מפני חישך“ איך מאיר יום יהי
 מחוק לעיני, וענהו בלדד, הנביא עולם רק בשבילך? ואם גם בעותי אלקים עינים נגדך
 ושמוך כמטה להוצי עברתם כאשר דברת, אף תכון חבל, כל חמוט בעבורך, הישו בין
 ערים, בן אנו לא נמצא מרגוע לנפשנו מיום נפלה עטרת ראשנו, כי מה עזה כאדבת
 אם לבניה, שכניה מה אומרת: „כאיש אשר אמו תנחמנו, בן אנכי אנחמכם.“
 „התשכח אשה עולה מרחם בן כמנה“, „אם הכנים שמה“, „שמח אביך ואמך ותגל וילדתך“
 [האב ישמח, והאם תשמה וגם תגל]. „אשרי וילדתו“ כי האם, הכלי יולדה באו לה,
 המליטה בן או בת, אחרי כי סבלה צרות, ואם הולכים בדרך ישר לרצונה, שמה
 כפרי כמנה אשר לן בין שרית רחם ורחם ממקור אחד יצאו, ואם תוחלחל נכונה,
 או יגוע פרי כמנה אשר חבקהו, מפתחו ורבתו איך יגדל כאבה ויגבר יוגנה, לכן
 פתח האי ספרנא כי נח נפשיה דר' זירא, „ארץ שנער הרח וילדה“ וכו' [מער קמן
 כ"ז ע"ב] אהו במליצת הריון ולידה יעו אדבת אם ליוצאי הלציה על כל נשגבה, וכן
 אמר שלמה, „בעטרה שעטרה לו אמו“ ואיתא עליה במדרש שה"ש רבה ובמדרש „פקודי“
 רבה: „אמר ר' יוחנן, שאל ר' שמעון בן יוחאי את ר' אלעזר ברבי יוסי, אמר לו, אפשר
 ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, אמר לו הן אמר לו האין, אמר לו למלך
 שדחתה לו בת יתורה וזה מחבבה יותר מדאי, וזה קורא אותה בתי, ולא זו מחבבה
 עד שקרא אותה אחותי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמו“ חבה יתרה נטועה ושחילה
 בלב בנים לאמם ומה גם בלבה לבניה, ואיוב וירמיה בראותם כי לצרה נולדו צוהו מר
 וזקו מדוע יצאו מרחם אמנו, למה הניקתנו, הלא טוב לנו להשכח בארץ הנשיה, כי
 קצנו בחיינו. ענינו ראות, כי נפשות בנים ונפשות האם קשורות אשה באחוזה מושלכות
 כתאומי צביה ולא תתפרדנה לנצח, ואיך נגדס אחרי מות אמנו אשר בעפירה התאבקנו,
 וכל דבריה כפנינים יקרו בעינינו והיא גם היא אהבתנו אדבת נפלאה ערי היתה כל
 מטרחה, כל ישעה וכל הפצה לשמחנו ולשושי עלינו, איך נמצא מרגוע לנפשנו
 האומללה בזכרנו, כי לא נוסף עוד לראותה בעולם הזה? סורי מעלי תמונת זלעפה,
 אימת צלמות. פן תדבקני הרעה ומתי, כי לבי יחול בקרבי ורעדה תאחזני בתעלותי
 על לבי כי אמת נכון הדבר, רחקה מעלי אמי הלאה ואיננה!

מאסתי תלונות תאזורים אלה! לכו נא אחי ואחיותי שמעו לי, התנוענו לגרש
 חונה מלבכם, ועצב יונן מקרבכם, מהו אחי יחד דמעות עיניכם, הרגעו, רגעו, „ה“
 „האלקים“ בטחו באל אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, הרפו, כי

דָּרָחִים הָיָה וְהָיוּ וּמִרְחֵם בְּרַגְלָיו, אִם חֲמָתוֹ תִּכְבֵּר כֹּאשׁ לֹדֶהֱ חַיִּשׁ מִדֶּרֶךְ יִירָח טוֹבוֹ וְיִנְעִים כְּשֶׁמֶשׁ צִדְקָה וְרַחֲמִים לוֹ תִּלְכּוּשֶׁת, הַתְּכַוְּנֵנוּ דְּבָרֵי הַפִּיטָן כְּשֶׁבֶת שְׁנֵי לֵאחֲרֵי פֶסַח: **הֵן כָּל אֱלֹהִים אִם מִשְׁלֵי בִי מִמֶּךָ אֱלֹהֵי לֹא מִוֹאֵשׁ לִבִּי, יַעַן בִּי אֲתָהּ אֱלֹהֵי אָבִי, תִּשׁוּב תִּרְחֵם וְתִרְפָּא כְּאָבִי.**

וְהַצִּינוּ לַעֲוֹתָם אֶת דְּבָרֵי אֲבִינוּ הַמְרוֹמֵם נִי כִסְפֵּרו הַנְּחַמְד „גִּזְלִים מִן לִבְנוֹן“ וְלִנְצַח יִהְיוּ חֲרוֹתִים עַל לֹהֶ לִבְכֶּם לִזְכְּרוֹן וְלִנְחֵמָה שְׁלֵמָה עַל מוֹת אֲמֵנוּ הַיִּקְרָה עִיָּה. וְאֵלֶּה הֵם דְּבָרֵי אֲבִינוּ מִזְרֵנוּ נִי.

**אֲנִישׁ עָלִי אֲנִישׁ בִּי יִנְחַל בְּעֵשׂ,
בְּשִׁצְצָה קָצָף לֹא יִחְמֹל, נָקָם יַעֲשֵׂה,
חֲמָתוֹ תִּכְבֵּר בּוֹ כְּאִשׁ צָרָבָת;
לֹא בֶן אֱלֹהֵי עוֹלָם, יוֹשֵׁב שָׁמַיִם,
בְּרָגְלֵי יִזְכֹּר רַחֵם אֶרֶךְ אֲפִים,
בְּסִעֲרַת חֲמָתוֹ רִיחַ נִחַת נִשְׁבֶּת.**

אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שִׁמּוֹ נָא עַל לִבְכֶּם, מְרִיקִים מַעֲלִיחִם זֶהְבֵּי הָאֵמֶת, הֵם יִזְרְנוּ כִּי צָרִיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו וְחִסֵּד בְּכָל מַעֲשָׂיו, אֵךְ טוֹב וְחִסֵּד בְּעַד אִישׁ אִם יוֹכִיחוּנוּ, זֶמֶה נִתְאֲוֵן מִה נִאֲמַר וּמִה נִדְּבַר, הִלֵּא מֵאֵת „ה“, הַטּוֹב, בְּרִמּוֹת „אֱלֹקִים“, יִצְתָה הַגִּזְרָה, וְדִבֵּר הַמֶּלֶךְ, מַלְכוּת שֶׁל עוֹלָם, אֵין לְהַשִּׁיב, אֵךְ לְטוֹכְתָנוּ בֵּא לִיסְרֵנוּ וְלִנְסוֹתָנוּ כְּשֶׁבֶת מוֹשָׁפְטִין, אֵךְ נִחַפְשָׁה דְּרָכֵינוּ וְנִחְקֹרָה אִם בְּעוֹנֵינוּ פִּנָּה הוֹדְנוּ, וּמִדּוּעַ נִתְעַבֵּר בַּעֲלִיֹן אֲשֶׁר יִסְרֵנוּ מִפְּנֵי רוּעַ מַעֲלָלֵינוּ, כִּמְאֹמֶר הַחֹכֶם „אִוֹלֶת אֶדֶם תִּסְלַף דְּרָכָו וְעַל ה' יִזְעַף לְבוֹ“ וּרְמִיזָא הוּא בְּאוֹרִיחָא לְפִי הַתְּלִמּוֹד תַּעֲנִית דָּף ט' ע"א, כִּאֲמֹר אֲחִי יוֹסֵף בְּלִכֶּם „מִה זֹאת עֲשֵׂה אֱלֹהִים לָנוּ“ אִוְלַם יְהוּדָה אָמַר, „מִה נִאֲמַר לֵאדוֹנִי וְכו' הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת עוֹן עֲבָדֶיךָ יוֹפֵה מִצָּא אֲמֹמִיר נִי כִּבְרֵי עֲוִינוֹנוּ הִלֵּה בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים: „אִשָּׁא דְּעִי לְמִדְּרוֹק, וּלְפַעֲלֵי אֲתָן צִדֵּק“ (אִיּוֹב ל"ו, ג') כְּלוֹמֵר, אִם יִתּוֹר, יִחְקֹר, יִתְחַקֵּה וְיִדְרוֹשׁ אִישׁ אַחֵר מַעֲשָׂיו כִּימִים עֲבָרוּ, יִפְשֵׁשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיִחַפֵּשׁ כִּאֲמִתְחַחֵן, וְיִמְצָא עוֹן אֲשֶׁר חָטָא, אִזְ יִצְדִּיק יוֹצֵרוֹ, בְּשִׁלְחוֹ לֹ עוֹנֵשׁ פִּשְׁעָיו, וְיֹאמַר כִּי ה' הוֹנִהוּ עַל רֹכַב פִּשְׁעָיו.

לִכֵּן נַעֲצֹר בְּעַד יִלְלָה וְקִינָה, תּוֹרַת חַיִּים תִּשְׁעֲשַׁעְנוּ כְּעִינֵינוּ כִּי הִיא מְשִׁיבַת נַפְשָׁנוּ, אֲבָל נִישְׂרָה דְּרָכֵינוּ וְנִתְקֵן אֲשֶׁר עוֹן חֲטָאֵינוּ בְּחַי אֲמֵנוּ הַמְּהוֹלֵלָה ע"ה, נִלְכָּה בַּעֲקֻבוֹתֶיהָ, נִדְּבַק בְּמַעֲלוֹתֶיהָ וּמִדּוֹתֶיהָ הַרוֹמְמוֹת וּמִפְּאוֹרוֹת, וּבְמִה נוֹכַל לְקִיִּם כְּבוֹד אִם אַחֵר מוֹתָה אִם לֹא כְּתוֹשָׁבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּלִמּוֹד תּוֹרָה וְכִהֲשַׁתְּפָכוֹת נַפֶּשׁ בַּעֲבוּרָהּ

א"ת, זו חפלה, נזכה את נשמתה המהורה והכרה כחמה, ובכל מעשיו נשווה פניה
נגדנו, כאילו שאלנוה פה אל פה כדת מה לעשות, והקשבנו לעצתה אשר יסדרתה על
צדק ויושר הטבעה, ונדעה אם לעשות או לחזול, ואם גם תמונתה אין אנו רואים
רוחה מרחפת למולנו כל ימי חייו ואהבתנו אותה מוצאה קן בל ימוש סלה מכליותינו,
הלא יודעים אנהנו אך לה קשתה הפרידה ממנו בראותה יום אחרון כי בא, כי אמרה
בלבכה לראות עוד כשמחות נין ונכד, ובכירותהם, על כן כל עוד בנו רוח אפינו יצץ
תואר פניה למולנו, ותזכחת מוסר השכל אשר הביעו שפחותיה לנו בנחת ובענימה,
לא נשא הרוח בכנפיו ביום מותה, אך חקוקה היא בחוך רוחנו, עד בא קצנו, —
בהתקדש לילי שבתות ומועדי קודש נספרה תהלתה, אך הכינה בלב שמה ובחבנות
כפידו מאכל ומשקה כל יום הששי, ויהי הערב כא ועלטה היה עטתה בגדי הדר ויופי,
ערוך השולחן, צפה הצפית, ואורות אשר הדליקה בחדרה נהדרה הבריקו כאבני נזר
מתנוססות, ואך הצהירו פניה בהגיע נשף השקה זה בתתה תורה לאל על כי הושיע
לה חסדו לבצע מעשה שבת וי"ט, אמת, מה נהדר היה המראה הזה, עתה בעת"ל
כל חינך טמון לצפוני, גם כי יגה שבים מנורות המלאות זו ומפיקות נגה; על כן
נחמד תהלת דברי, "המנן אברהם" סימן רע"ד: „טוב לנשק ידי אמו בליל שבת“
כי ירה עשתה, הכינה ופעלה כל צרכי שבת. לכן טוב לנשקה, לחת לה מפרי ידה
ואולי נתקנה לכבודה פרשת „אשת חיל“ לנגנה בלילי שבת, המקובלים מוצאים בה
רמז לקבל שפע שכינה ואורייחא הנמשלות לאשה, בפרט במשלי שלמה, אבל אפשר
שגם לכבוד האשה המכינה כל לשבת, נתקנה, והלא האשה ג"כ בשם שכינה מכונה
בדאמרינן בקדושין דף ל"א ע"ב: רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום
מקמיה שכינה דאחיא" לכן אין משיבין על הדרוש אם יש קצת אופן לתקון זמירת
„אשת חיל“ לכבוד בעלת הבית המתקנת ומכנת צרכי שבת. וערכו לי דברי הגמרא
בשבת דף כ"ה ע"ב: וחזנח משלום נפשי נשיחי טובה, מאי וחזנח משלום נפשי, אמר
ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת, נשיחי טובה ר' אבא אמר זו מטה מוצעת ואשה
מקושטת לתלמידי חכמים ע"ל, הדלקת נר והצעת מטה שתיהן מעשי אשה מקושטת
לכבוד שבת, לכן נראה לענ"ד דכל הדברים הללו מרמזים על שבת, ולמי שאח ויתרון?
לאשה צדקת וצנועה המכבדת את השבת בהדלקת נר, בהצעת מטה, בחלוק שמלות,
וכו', לכן נאחו מעשה אמנו בדינו להוקיר כבוד שבתות וימים טובים בכבוד גדול, מאד
נעלה, ובכל מוצות ופקודי השי"ת נעשה במתכונתה, ובלכתנו בדרכיה, תחי אמנו לנצח
בקרבנו ולא מותה, אך נעלמה היא מעינינו, והיא צופיה הליכות ביתה בחזון גבוה.

ובכן הקרבתי עמי על מזבח אהבתי לאמי מורתי ע"ה, כבואי במגלת
כתובים בו קצות דרכיה, למען הקים לה שם עולם וזכרון נצח, וידעו בנינו אשר יקומו
מאחרינו לדומם ולשנוב את מקור מוצצתם, ואני, במבליגותי עלי יגון* רחב לי מעט
במצר נפשי.

אמי היקרה! בפרדם הסידות וצדקנות תנודי יגיעת כח, עיפה מעמל מלאכתך
שם חרגעי ותנפשי, כי לא באת אל המנוחה עד בא שמשך, לא נחת, לא שלוח, ולא
שקטת, לא טמנת יריך בצלחת, אך כזעת אפך הכינות כל צרכי* ביתך, ואם נלאת
נשוא, חגרת בעז מתניך ותאמצי ורועותיך, עד אמר אל, את יגיע כפיך ראיתי, עד פה
חבואי ולא חסופי לעמול הרה השמש, רב לך שבת בעמק הבכא, קוטי צאי מארץ
עבודה, לגבתי מרומים עלי, שם תמצאי מנוח, ואת המרגעה מתוקה במקום כלו שבת
ומנוחה. — ממרויך חשנודי נא עלינו, בניך ובנותיך, באהבה רבה, התחנני נא עבור
אחי ואחיותי, נשירים ובעליהן, וצאצאיהם, לטוב להם כל הימים, ששון ושמוחה ישינו
ונמו יגון ואנחה, זכרונך נעלה על ראש שמחתנו, וגם את תעלוי ותרגני בעת שמחותינו
ברום שבתך, עמדי נא, התיצבי נא לפני הדום כסא בבקשה, ותחפללי עבור אבינו
מורנו, למען יאריך ימים ברוב עז ואונים עד שנים מאה מאושר ושלאנו, מתענג
מברכות נין ונכר, צדיק כתר יפרח, ינוב כשיבה רעננה ולא ידע מכאוב, אך נחת
ושלוח יגורו בנוה צדק, ואת תתלונני בצל שדי עד יבא יום הגדול האמוץ לעזר
מרדם ישנים, אז תשמענה אונך קול מבשר, מבשר ואומר:

"קומי אורי, מי בא אורך, שאי סביב עיניך וראי בניך נקבצו
באו לך."

*לף בנקרה מליין לטן צורך, כד"ה ז' ב' ט"ו, "ככל צרכך".

Druck von Hermann Engel in Posen.